BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, IV, 261-268; *Müsned*, II, 158, 163, 164, 192, 199, 207, 226; Buhârî, "ʿİlim", 39; Ebû Nuaym, *Ḥilyetü'l-evliyâʾ*, Kahire 1394-99/1974-79, I, 283-292; İbn Abdülber, *el-İstîʿâb* (*el-İṣâbe* içinde), II, 346-349; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 349-351; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, III, 79-94; a.mlf., *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), I, 41-42; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 351-352; a.mlf., *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, V, 337; Sâàtî, *el-Fetḥu'r-Rabbânî*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), XXII, 301-307; *Tecrid Tercemesi*, I, 27, 41, 43-44, 63, 116, 299-300; M. Accâc el-Hatîb, *es-Sünne ḳable't-tedvîn*, Kahire 1383/1963, s. 348-352, ayrıca bk. *İndeks*; Muhammed Zubayr Sıddîqî, *Hadîs Edebiyatı Tarihi* (trc. Yusuf Ziya Kavakçı), İstanbul 1966, s. 51-53; Muhammed Hamîdullah, *Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahife-i Hemmâm b. Münebbih* (trc. Kemâl Kuşçu), İstanbul 1967, s. 35-37; Suâd Mâhir Muhammed, *Mesâcidü Mıṣr ve evliyâʾühaʾṣ-ṣaliḥûn*, Kahire 1971, I, 69-71, 75-76; Sezgin *GAS*, I, 84; *GAS* (Ar.), I/1, s. 153-154; M. Mustafa el-A'zamî, *Dirâsât fi'l-ḥadîsi'n-Nebevî*, Riyad 1401/1981, I, 121-125; Eşref Edip, "Abdullah b. Amr b. Âs", *İTA*, I, 220-222.

M. Yaşar Kandemir

ABDULLAH b. AMR b. HARÂM

(عبدالله بن عمرو بن حرام)

Ebû Câbir Abdullāh b. Amr b. Harâm el-Ensârî es-Selemî (ö. 3/624)

Uhud Savaşı'nda ilk şehid düşen sahâbî.

Benî Seleme kabilesinin ileri gelenlerinden olduğu için İkinci Akabe Biatı'nda Berâ b. Ma'rûr ile birlikte kabilesini temsil etti. Bedir Savaşı'na katıldı. Uhud Savaşı başlamadan önce oğlu Câbir b. Abdullah'ı yanına çağırdı ve bu savaşın ilk şehidlerinden biri olacağını ümit ettiğini söyleyerek geride bırakacağı altı kızına bakmasını ve borçlarını ödemesini vasiyet etti. Henüz Uhud'a varmadan, münafıkların reisi olan Abdullah b. Übey b. Selûl İslâm ordusunun üçte birini teşkil eden kendi adamlarını geri çekince, Abdullah b. Harâm Hz. Peygamber'den ayrılmamalarını söylediyse de münafıklar onu dinlemediler. Bunun üzerine Abdullah onlara beddua ederek müslümanların yanına döndü. Savaş başladıktan az sonra da şehid düştü. Mekkeli kâfirler burnunu, kulaklarını ve diğer uzuvlarını kestiler. Bu savaşta yeteri kadar kefen ve kabir bulunamadığı için naaşı eniştesi Amr b. Cemûh ile aynı kabre kondu. Aradan kırk altı sene geçtikten sonra sel yatağına yakın olan kabirleri başka bir yere nakledilmek üzere açıldığı zaman, bu iki sahâbînin cesetlerinin hiçbir değişikliğe uğramadan gömüldükleri gibi durduğu görüldü (bk. *el-Muvaṭṭaʾ*, "Cihâd", bab 21, hadis nr. 49).

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muvaṭṭaʾ, "Cihâd", 49; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 266; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, III, 64, 98; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, III, 561-564; Buhârî, "Cenâʾiz", 3, 34; Müslim, "Feżâʾilü'ṣ-ṣaḥâbe", 129; İbn Abdülber, *el-İstîʿâb* (*el-İṣâbe* içinde), Kahire 1328, II, 339; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 346-348; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 350.

M. Yaşar Kandemir

ABDULLAH b. ATIYYE

(عبدالله بن عطية)

(bk. İBN ATIYYE ed-DIMAŞKI).

ABDULLAH b. ATÎK

(عبدالله بن عتيق)

Abdullāh b. Atîk el-Ensârî (ö. 12/633)

Adı ile anılan bir seriyyenin kumandanı olan sahâbî.

Medineli olduğu için el-Ensârî nisbesiyle anılan Abdullah, Hazrec kabilesindendir. Uhud Savaşı'ndan itibaren bütün savaşlara katıldı. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği sırasında meydana gelen Yemâme Savaşı'nda şehid oldu.

Kaynaklarda Abdullah b. Atîk seriyyesi adıyla geçen ve birbirinden oldukça farklı bir şekilde rivayet edilen bir baskının kumandanı olarak tanınır. Bu baskın, Hz. Peygamber aleyhindeki her teşebbüsü bütün gücüyle destekleyen yahudi zenginlerinden Ebû Râfi'i öldürmek için tertiplenmiştir. Hayber civarında kendisine ait müstahkem bir binada oturan bu zengin yahudi, İslâmiyet aleyhindeki tahrik ve faaliyetlerini devam ettirdiği için, Hz. Peygamber Abdullah b. Atîk'in kumandasında ensardan dört kişilik bir grubu hicretin altıncı yılı ramazan ayında onu öldürmekle görevlendirdi. Abdullah ve arkadaşları bir baskın sonucu Râfi'i evinde öldürüp Medine'ye döndüler. İbrânice de bilen Abdullah b. Atîk'ten sadece bir hadis rivayet edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 391-393; III, 988; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, II, 91-92, 164; *Müsned*, IV, 36; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 306-308; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 341; *Tecrid Tercemesi*, X, 180-185.

İsmail L. Çakan

ABDULLAH b. AVN

(عبدالله بن عون)

(bk. İBN AVN, Abdullah).

ABDULLAH b. AYDOĞDU

(bk. İBNÜ'L-CÜNDÎ).

ABDULLAH b. AYYÂŞ

(عبدالله بن عياش)

Ebü'l-Hâris Abdullāh b. Ayyâş b. Ebî Rebîa el-Kureşî el-Mahzûmî

Kıraat bilgisiyle tanınmış sahâbî.

Babası Ayyâş ilk müslümanlardandı; Habeşistan'a hicret etti, Abdullah orada dünyaya geldi. Sahâbî olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, bazı rivayetlere dayanarak İbn Hacer ve İbn Abdülber sahâbeden olduğunu belirtmişlerdir. Hz. Peygamber'den, Ömer, Abdullah b. Abbas, babası Ayyâş ve diğer bazı sahâbîlerden hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğlu Hâris, İbn Ömer'in âzatlısı Nâfi', Süleyman b. Yesâr rivayette bulunmuşlardır. (Onunla ilgili rivayetler için bk. *el-Muvaṭṭaʾ*, "Ṭahâre", 55, "Ḥac", 142, "Ẕebâʾiḥ", 16, "Medîne", 21). Kıraatı arz yoluyla Übey b. Kâ'b'dan öğrendi. Kendisinden kıraat tahsil eden âzatlısı Ebû Ca'fer Yezîd b. Ka'kā', Şeybe b. Nassâh, Abdurrahman b. Hürmüz, Müslim b. Cündeb ve Yezîd b. Rûmân, aynı zamanda, yedi kıraat imamından biri olan Nâfi'-in de hocalarıdır. Devrinde Medine'nin kıraat sahasında en önde gelen şahsiyetlerinden biri idi. Medine'de vefat etti. İbn Hibbân 64 (683-84) yılında vefat ettiğini belirtir (bk. İbn Hacer, *el-İṣâbe*, II, 357); Zehebî de 70'den (689-90) sonra vefat ettiğine dair bir rivayet zikreder (bk. *Maʿrifetü'l-ḳurrâʾ*, I, 58).

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muvaṭṭaʾ, "Ṭahâre", 55, "Ḥac", 142, "Zebâʾiḥ", 2, "Ḥudûd", 16, "Medîne", 21; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 28; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60 → Diyarbakır, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), V, 149-150; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), V, 125; İbn Abdülber, *el-İstîʿâb* (*el-İṣâbe* içinde), Kahire 1328, II, 363-364; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 360-361; Zehebî, *Maʿrifetü'l-ḳurrâʾ* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf v.dğr.), Beyrut 1404, I, 57-58; İbnü'l-Cezerî, *Ġāyetü'n-nihâye* (nşr. G. Bergstraesser), Kahire 1351-52/1932-33 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), I, 439-440; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 356-357.

 ALİ TURGUT

ABDULLAH b. BERRÎ

(عبدالله بن برى)

(bk. İBN BERRÎ, Abdullah).

ABDULLAH BOSNEVÎ

(ö. 1054/1644)

***Fuṣûṣu'l-ḥikem* şerhiyle tanınan âlim ve mutasavvıf.**

992 (1584) yılında doğdu. Tahsiline doğum yeri olan Bosna'da başladı, İstanbul'da devam etti. Devrinin ilim ve kültür merkezlerinden biri olan Bursa'ya giderek orada Hasan Kabâdûz'a intisap etti. İkinci dönem Melâmîler'i olarak bilinen Bayramî Melâmîleri'nin önde gelen temsilcilerinden biri olan Abdullah Bosnevî, Şeyh Abdülmecid Halvetî'den de istifade etti. Daha sonra Mısır'a, oradan da hacca gitti. İlmî ve tasavvufî konulara hâkimiyeti sayesinde bir taraftan tasavvufî düşüncenin, öte yandan Melâmîliğin bu bölgelerde tanınıp yayılmasında etkili oldu. Hac dönüşü bir müddet Şam'da kalarak burada Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin kabri yanında münzevi bir hayat sürdü. Daha sonra Konya'ya geldi. Konya'da vefat etti ve Sadreddîn-i Konevî'nin yanına defnedildi.

Abdullah Bosnevî'nin tasavvufî düşünce açısından en önemli özelliği, *Fuṣûṣu'l-ḥikem*'i tercüme ve şerhetmiş olmasıdır. Nitekim bu eser, kendisinin İslâm ülkelerinde Şârihu'l-Fusûs lakabıyla tanınmasına sebep olmuştur. Kâtip Çelebi başta olmak üzere birçok âlim, *Fuṣûṣ* şerhinden övgüyle bahseder. *Tecelliyâtü ʿarâʾisi'n-nüṣûṣ fî manaṣṣâti ḥikemi'l-Fuṣûṣ* adını taşıyan bu şerh, vahdet-i vücûd düşüncesinin temel ıstılahlarını ele alarak on iki bab halinde inceler. Konuların en önemlileri şunlardır: Hatm-i velâyet, gayb-ı mutlak, a'yân-ı sâbite, hazarât-ı hams, nübüvvet, velâyet, ilm-i zâhir, ilm-i bâtın, mahabbet, hakîkat-i Muhammediyye, mürşid-i kâmil. Abdullah Bosnevî, Kur'ân-ı Kerîm'de geçen peygamberlerle ilgili haberlerin kendi dilleriyle değil de Arapça bildirilmiş olmasını, herkesin içinde bulunduğu toplumun dilini konuşması gerektiğine bir işaret olarak değerlendirir ve Fusûs'u bunun için Türkçe şerhettiğini söyler. Kitabın sonundaki açıklamada, tasavvufî merhalelerden geçmeyen zâviye şeyhleri ve kürsü vâizlerinin bu eseri okumamaları gerektiğini hatırlatır. *Tecelliyâtü ʿarâʾisi'n-nüṣûṣ* Bulak (1252) ve İstanbul'da (1290) olmak üzere iki defa basılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'ẓ-ẓunûn, II, 1263; Muhibbî, *Ḫulâṣatü'l-eṣer*, Kahire 1284 → Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), III, 86; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 476; *Osmanlı Müellifleri*, I, 43; Abdülbâki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, İstanbul 1931, s. 79; S. Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936-45, II, 864-867; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 793; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 236; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), VI, 81; M. Tahir, "Abdullah Bosnevî", *Sebîlürreşâd*, sy. 137 (Rebîülevvel 1326); Fejzulah Hadžibajrić, "Uvodne tesavufske interpretije Abdulaha Bošnjaka", *Anali Gazi Husrev-Begove biblioteke*, I, Sarajevo 1972, s. 35-46; a.mlf., "Tesavufske-tarikatske poema Abdulaha Bošnjaka", *a.e.*, II-III, Sarajevo 1974, s. 21-32.

 MUSTAFA KARA

ABDULLAH-I BUHÂRÎ

(عبدالله بخارى)

XVIII. yüzyıl Osmanlı minyatür sanatçısı.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Geleneksel minyatür (tasvir) üslûbundan Batı resmine geçiş döneminde yetişen son tasvir sanatçıları arasında en tanınmış olanıdır. Eserlerini 1735-1745 yılları arasında verdiği, imzalı ve tarihli olanlarından anlaşılmaktadır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bir albüm şeklinde (TY, nr. 9364), Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde de bir albümün içinde (Hazine, nr. 2143) ve ayrıca parçalar halinde (YY, nr. 1042, 1043, 1086) bulunan eserleri, devrinin kadın ve erkek tiplerini, kıyafetlerini aksettirmektedir. Bunun yanında gül, lâle gibi çiçek resimleri de yapmıştır. Tasvirlerinde, bilhassa figürlerin yüzlerinin işlenişinde, Batı etkisiyle onlara boyut kazandırmaya çalıştığı görülür. Bunun dışında, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan bir kitabın (Emanet Hazinesi, nr. 1380) lâke tekniğindeki cilt kapağının şemselerine yaptığı iki manzara resmi, Batı etkisindeki Türk resminde üçüncü boyutun verilmeye çalışıldığı "gerçekçi" tarzda yapılmış, bilinen en erken tarihli manzara kompozisyonlarıdır.

Abdullah-ı Buhârî Albümü'nden iki minyatür (İstanbul Üniversitesi Ktp., TY, nr. 9364)

